

ČESKÁREPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavníhosoudu

Jménemrepubliky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavních stížnostech stěžovatelů **Ing. K. K. a S. T.**, zastoupených Mgr. Markétou Chudáčkovou, advokátkou se sídlem Matoušova 515/12, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2266/2020-221 ze dne 16. 9. 2020, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 29 Co 439/2019-183 ze dne 9. 1. 2020, rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 č. j. 9 C 82/2015-146 ze dne 3. 4. 2019, usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2118/2020-127 ze dne 2. 12. 2020, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 319/2019-94 ze dne 14. 1. 2020 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 41 C 131/2018-27 ze dne 20. 11. 2018, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1** jako účastníků řízení a **Ministerstva zemědělství** jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2118/2020-127 ze dne 2. 12. 2020, rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 35 Co 319/2019-94 ze dne 14. 1. 2020 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 č. j. 41 C 131/2018-27 ze dne 20. 11. 2018 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu dle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnosti odmítají.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelé uplatnili restituční nárok k pozemkům patřícím původně z poloviny jejich prababičce. Mimo jiné šlo o pět pozemků v k. ú. Horní Počernice (PK parc. č. X, X, X, X a X), k nimž bylo stěžovatelům postupem podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o půdě“), přiznáno vlastnické právo o velikosti 1/6 (tj. 1/12 pro každého z nich). Stěžovatelé se dále domáhali zbývajícího vlastnického podílu o velikosti 2/6. O této žádosti rozhodl Státní pozemkový úřad – Krajský pozemkový úřad pro hl. m. Prahu rozhodnutím č. j. PÚ 4392/92/12 ze dne 27. 1. 2015 tak, že stěžovatelé nejsou vlastníky dotčeného podílu, neboť ten již byl přiznán dalším oprávněným osobám ve stejném příbuzenském vztahu k původní vlastnici. Mezi těmito osobami byl i Z. N., který podle stěžovatelů nebyl oprávněnou osobou ve smyslu zákona o půdě, neboť svůj nárok uplatnil pozdě. Stěžovatelé mají za to, že podíl Z. N. měl být rozdělen mezi ostatní oprávněné osoby, čímž by se stěžovatelé stali vlastníky další 1/12 dotčených pozemků (tj. 1/24 pro každého z nich).

2. Rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12 napadli stěžovatelé u soudu žalobou podle části páté občanského soudního řádu a požadovali jeho nahrazení tak, aby se stali vlastníky podílu přiznaného Z. N.. Rovněž podali žalobu dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdější předpisů (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), v níž se domáhali zaplacení 14 242 683,32 Kč s příslušenstvím jako náhrady škody způsobené rozhodnutím Státního pozemkového úřadu. I přes vyčerpání všech opravných prostředků ani v jednom řízení neuspěli, a proto se v obou případech obrátili na Ústavní soud s ústavní stížností.

3. První ústavní stížnost, směřující proti dále specifikovaným soudním rozhodnutím z řízení o nahrazení rozhodnutí Státního pozemkového úřadu (dále jen „řízení o nahrazení rozhodnutí“), podali stěžovatelé dne 18. 12. 2020. Následně dne 29. 1. 2021 podali druhou ústavní stížnost, směřující proti dále specifikovaným soudním rozhodnutím z řízení o náhradě škody. Tyto ústavní stížnosti, původně vedené pod sp. zn. II. ÚS 3516/20 a I. ÚS 254/21, spojil Ústavní soud usnesením ze dne 2. 3. 2021 ke společnému řízení pod sp. zn. II. ÚS 3516/20.

A. Řízení o nahrazení rozhodnutí

4. Žalobu stěžovatelů proti rozhodnutí Státního pozemkového úřadu zamítl Obvodní soud pro Prahu 9 rozsudkem č. j. 9 C 82/2015-146 ze dne 3. 4. 2019, neboť daný restituční nárok byl již zcela vyčerpán a celý spoluvlastnický podíl patřící původně prababičce stěžovatelů byl předchozími pravomocnými rozhodnutími navrácen oprávněným osobám. Jednou z nich byl i Z. N., u něhož podle obvodního soudu z řízení vyplynulo, že mu byl přiznán spoluvlastnický podíl, „ačkoliv jeho restituční nárok zanikl v důsledku marného uplynutí zákonné lhůty pro jeho uplatnění. Rozhodnutí, na základě kterých mu byl přiznán vlastnický podíl na předmětných pozemcích, nabyla právní moci a nemovitosti mu nelze odejmout“.

5. Městský soud v Praze v odvolacím řízení rozhodnutí obvodního soudu (kromě výroků o nákladech řízení) potvrdil rozsudkem č. j. 29 Co 439/2019-183 ze dne 9. 1. 2020. Upozornil, že nemůže řešit otázku správnosti rozhodnutí, kterým byl vlastnický podíl vydán Z. N., protože proti tomuto rozhodnutí žaloba stěžovatelů nesměřuje. Z § 21 zákona o půdě pak dovodil, že „nárok na vydání věci těm, kteří ho uplatnili, ‚přirůstá' jen tehdy, pokud ostatní restituenti svůj nárok neuplatnili. Za situace, kdy ostatní restituenti nárok uplatnili, a to i když neúspěšně, jejich nárok ostatním oprávněným osobám nepřirůstá". V řízení bylo podle městského soudu prokázáno, že Z. N. restituční nárok uplatnil a bylo o něm pravomocně rozhodnuto, tudíž stěžovatelé se svým požadavkem nemohou být úspěšní.

6. Dovolání Nejvyšší soud odmítl usnesením č. j. 28 Cdo 2266/2020-221 ze dne 16. 9. 2020, podle něhož se nižší soudy nikterak neodchýlily od judikatury týkající se § 21 zákona o půdě. Toto ustanovení neopravňuje k tomu, aby byly původním podílovým spoluvlastníkům vydávány další spoluvlastnické podíly, nýbrž toliko umožňuje, aby osobám odvozujícím své oprávnění od původního vlastníka a patřícím do téže skupiny byla vydána celá věc, i když některé osoby z této skupiny nárok na vydání ve lhůtě neuplatnily. Nejvyšší soud měl za to, že nižší soudy ctily presumpci správnosti pravomocných (nezrušených či neodklizených) rozhodnutí, a souhlasil s jejich závěrem, že nároku stěžovatelů nelze vyhovět na úkor Z. N., jemuž byl již pravomocně přiznán spoluvlastnický podíl na dotčených pozemcích. Bylo by tomu tak i tehdy, kdyby Z. N. svůj nárok neuplatnil včas, jak tvrdí stěžovatelé. Nejvyšší soud shrnul, že „skutečnost, zda další oprávněnou osobou téže skupiny byl restituční nárok k předmětným nemovitostem uplatněn včas či nikoliv, jest poměřovat (při aplikaci ustanovení § 21 zákona o půdě) pravomocnými výsledky restitučního řízení".

B. Řízení o náhradě škody

7. Žalobu stěžovatelů na náhradu škody zamítl Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem č. j. 41 C 131/2018-27 ze dne 20. 11. 2018. Obvodní soud vycházel z toho, že základní podmínkou pro odpovědnost státu za škodu je existence nezákonného rozhodnutí, přičemž nemůže sám posoudit zákonnost rozhodnutí vydaného v jiném řízení. Jelikož rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12, s nímž stěžovatelé spojují vznik škody, nebylo zrušeno nebo změněno pro nezákonnost, nemohla vzniknout odpovědnost státu za škodu. Za nepřípadný považoval obvodní soud odkaz stěžovatelů na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1774/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 155/54 SbNU 17), protože se týká odlišné situace. V daném případě obecné soudy vyloučily odpovědnost za škodu, protože posuzované rozhodnutí nebylo zrušeno ani změněno, „aniž by nicméně v řízení před obecnými soudy bylo postaveno najisto, že dané rozhodnutí zrušeno (změněno) být mohlo či nemělo, respektive že právě stěžovatel měl reálnou možnost zrušení předmětného rozhodnutí iniciovat". O takovou situaci se ve věci stěžovatelů nejedná, protože jako prostředek přezkumu rozhodnutí měli k dispozici žalobu podle části páté občanského soudního řádu.

8. Městský soud v Praze rozsudkem č. j. 35 Co 319/2019-94 ze dne 14. 1. 2020 potvrdil rozhodnutí obvodního soudu a odkázal na jeho odůvodnění. Obvodní soud správně dovodil, že nemohla vzniknout odpovědnost státu za škodu, protože předmětné rozhodnutí nebylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno. K otázce nesprávného úředního postupu, který stěžovatelé rovněž namítali, městský soud konstatoval, že musí jít o pochybení, které se bezprostředně neodrazí v obsahu vydaného rozhodnutí. Ve věci

stěžovatelů se případný nesprávný úřední postup projevil v dřívějších rozhodnutích, kterými bylo rozhodnuto o restitučním nároku stěžovatelů. Z nich vyplýval rozsah, v jakém byl nárok stěžovatelů uspokojen, i skutečnost, že nárok uplatnily i další osoby, o nichž bude rozhodnuto samostatně. Tato rozhodnutí mohli stěžovatelé napadnout opravnými prostředky, což neučinili, a tudíž ani tato rozhodnutí nebyla změněna nebo zrušena. Navíc stěžovatelům nemohla vzniknout škoda, ani kdyby Z. N. nebyl se svým restitučním nárokem úspěšný. Byl-li totiž jinými restituenty nárok uplatněn, byť neúspěšně, nelze aplikovat § 21 zákona o půdě, což podle městského soudu vyplývá z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1550/13 ze dne 13. 5. 2014 (N 92/73 SbNU 537).

9. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelů usnesením č. j. 30 Cdo 2118/2020-127 ze dne 2. 12. 2020. Shrnul svou judikaturu ke vztahu nezákonného rozhodnutí a nesprávného úředního postupu, z níž plyne, že „odpovědnost za škodu z nesprávného úředního postupu orgánu státu nezakládají vady řízení, jestliže měly za následek nesprávné rozhodnutí“. V případě stěžovatelů tak nemohlo jít o nesprávný úřední postup, neboť stěžovateli zpochybňované posouzení aktivní legitimace nalezlo svůj odraz v obsahu vydaných rozhodnutí. Nejvyšší soud dále konstatoval, že v souladu se zásadou presumpce správnosti rozhodnutí není soud v řízení o odpovědnosti státu za škodu oprávněn sám posuzovat zákonnost rozhodnutí vydaného v jiném řízení a stěžovatelům nemůže být přiznána náhrady škody, jestliže rozhodnutí, proti němuž brojí, nebylo zrušeno či změněno. Jelikož obstál hlavní důvod, pro nějž městský soud stěžovatelům nevyhověl, Nejvyšší soud shledal další dovolací důvody nepřípustnými a blíže se jimi nezabýval.

II. Argumentace účastníků

A. Ústavní stížnosti stěžovatelů

10. Stěžovatelé tvrdí, že napadenými rozhodnutími byla porušena jejich práva garantovaná čl. 4, čl. 11 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Ve svých dvou ústavních stížnostech stěžovatelé předkládají rozsáhlou argumentaci, která se obsahově prolíná, a proto jsou její hlavní body níže shrnuty společně.

11. Stěžovatelé jsou především přesvědčeni, že Z. N. nebyl oprávněnou osobou podle zákona o půdě, protože svůj restituční nárok uplatnil až po uplynutí zákonné prekluzivní lhůty. Neměl mu tudíž být přiznán podíl na pozemcích patřících původně prababičce stěžovatelů, který je naopak třeba poměrně rozdělit mezi ostatní oprávněné osoby, včetně stěžovatelů. Stěžovatelé tak mají za to, že rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12, podle něhož nejsou vlastníky požadovaného podílu, je nezákonné. Soudy jej proto měly zrušit (v řízení o nahrazení rozhodnutí) nebo stěžovatelům přiznat náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem (v řízení o náhradě škody), což neučinily.

12. Stěžovatelé dále nesouhlasí s tím, jak soudy aplikovaly § 21 zákona o půdě. Z tohoto ustanovení nelze podle stěžovatelů dovozovat, že do jejich vlastnictví nemůže přirůst poměrná část podílu Z. N., který uplatnil restituční nárok, ale ve skutečnosti nebyl osobou oprávněnou. Poukazují i na to, že v jiných obdobných případech, kdy se rozhodnutí týkající se nároku Z. N. podařilo zrušit, přiznaly úřady jeho podíl ostatním

oprávněným osobám. Napadená rozhodnutí, kde soudy použily § 21 zákona o půdě, považují stěžovatelé za překvapivá.

13. Ve vztahu k řízení o nahrazení rozhodnutí stěžovatelé dále namítají, že odůvodnění rozsudku obvodního soudu je v extrémním rozporu s jeho výrokem a městský soud nesprávně posoudil otázku předmětu řízení. Ohledně řízení o náhradě škody pak mají za to, že soudy měly nezákonnost rozhodnutí Státního pozemkového úřadu posuzovat materiálně, nikoli lpět na nutnosti jeho změny nebo zrušení. V tomto směru stěžovatelé poukazují na judikaturu Ústavního soudu, zejména na nález sp. zn. II. ÚS 1774/08. Soudy se rovněž dostatečně nevypořádaly s tvrzením stěžovatelů, že jim škoda mohla vzniknout nesprávným úředním postupem spočívajícím v tom, že nebyli účastníky řízení o restitučním nároku Z. N. a rozhodnutí z tohoto řízení jim nebyla doručována.

B. Vyjádření vyžádaná Ústavním soudem

14. Ústavní soud si vyžádal vyjádření od soudů rozhodujících o náhradě škody jako účastníků řízení a Ministerstva zemědělství jako vedlejšího účastníka řízení. Dále ve smyslu § 48 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyzval k vyjádření Státní pozemkový úřad. Seznámil se rovněž se soudními spisy z obou řízení před obecnými soudy.

15. Nejvyšší soud ve vyjádření převážně opakoval argumenty z usnesení č. j. 30 Cdo 2118/2020-127, že v případě stěžovatelů nemohlo jít o nesprávný úřední postup ani nebyla splněna podmínka změny nebo zrušení nezákonného rozhodnutí. Tyto závěry jsou podle Nejvyššího soudu v souladu s jeho judikaturou i judikaturou Ústavního soudu. Nejvyšší soud dále poukázal na specifičnost nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1774/08 s tím, že již soud prvního stupně kvůli skutkovým odlišnostem nepovažoval odkaz stěžovatelů na tento nález za případný. Nadto stěžovatelé mohli tvrzené nezákonné rozhodnutí napadnout žalobou podle části páté občanského soudního řádu, jejíž podání není omezeno na účastníky správního řízení. Nejvyšší soud proto navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta.

16. Městský soud v Praze se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřil a Obvodní soud pro Prahu 1 pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí č. j. 41 C 131/2018-27.

17. Ministerstvo zemědělství ve vyjádření uvedlo, že s tvrzeními stěžovatelů nesouhlasí a napadená rozhodnutí jsou podle něj správná a souladná s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. Ministerstvo se ztotožnilo s argumentací soudů o absenci nezákonného rozhodnutí či nesprávného úředního postupu. Navíc podle něj stěžovatelům ani nemohla vzniknout škoda, neboť byl-li nárok jinými restituenty uplatněn, byť neúspěšně, nelze aplikovat § 21 zákona o půdě. I kdyby tedy nebyl Z. N. s uplatněným restitučním nárokem úspěšný, na rozsahu restitučního nároku stěžovatelů by tato skutečnost neměla vliv. Ministerstvo tedy považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou a navrhuje její odmítnutí.

18. Státní pozemkový úřad ve vyjádření potvrdil pravdivost tvrzení, že Z. N. uplatnil svůj restituční nárok k pozemkům, kterých se týkají ústavní stížnosti, po uplynutí zákonné prekluzivní lhůty. Během správního řízení vyšlo najevo, že měl od roku 1991 trvalý pobyt na území České republiky, a tudíž se na něj nevztahovalo prodloužení lhůty související s nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 8/95 ze dne 13. 12. 1995 (N 83/4 SbNU 279; 29/1996 Sb.). Několik pravomocných rozhodnutí o jeho restitučním nároku proto v roce

2004 v rámci přezkumu mimo odvolací řízení zrušil Ústřední pozemkový úřad. V novém řízení bylo rozhodnuto, že Z. N. není vlastníkem nárokovaných nemovitostí a ty byly rozděleny mezi ostatní oprávněné osoby. Zrušena však nebyla pravomocná rozhodnutí týkající se podílu na pozemcích, o které jde v projednávaném případě (tj. rozhodnutí č. j. PÚ 1645/96/2 ze dne 29. 6. 2000, č. j. PÚ 1645/96/3 ze dne 11. 8. 2000, č. j. PÚ 1645/96/6 ze dne 20. 9. 2000 a č. j. PÚ 1645/96/7 ze dne 16. 10. 2000).

19. Státní pozemkový úřad rovněž Ústavnímu soudu zaslal vyjádření Krajského pozemkového úřadu pro Středočeský kraj a hl. m. Prahu. V něm je blíže popsán průběh restitučního řízení o pozemcích prababičky stěžovatelů. Nad rámec informací poskytnutých Státním pozemkovým úřadem krajský pozemkový úřad uvedl, že problémem obecně bylo včas nezjištěné souběžné právo k restituci týchž nemovitostí více osobami odvozujícími nárok od téhož původního vlastníka, přičemž zároveň nedošlo ke spojení takto souvisejících kauz. Ty poté bývaly vyřizovány formálně odděleně a nezávisle. „Nepříjemná“ situace nastala zejména tehdy, jestliže se oprávněnost jednoho z restituentů ukázala být lichá, protože lhůty pro podání opravných prostředků uplynuly a dvě skupiny restituentů o sobě ani nemusely vědět. Popsaný problém ilustruje i případ stěžovatelů, v němž soudy musely vycházet z rozhodnutí, kterými byl podíl na dotčených pozemcích přiznán Z. N. a „s kterými již právně nelze nic dělat“. Krajský pozemkový úřad nicméně uznal, že Z. N. neměl být oprávněnou osobou, což bylo úředně známo od roku 1998. Z tohoto důvodu bylo navíc několik rozhodnutí o jeho nároku zrušeno a uvolněný podíl byl rozdělen mezi ostatní oprávněné osoby, ale čtyři raná rozhodnutí už se kvůli uplynutí lhůt zrušit nepodařilo.

C. Replika stěžovatelů

20. Stěžovatelé ve své replice za zásadní přínos označili vyjádření Státního pozemkového úřadu, které potvrzuje pravdivost jejich skutkových tvrzení. Ostatní účastníci podle stěžovatelů setrvávají na nesprávných právních názorech, které způsobily namítanou protiústavnost. Stěžovatelé dále okomentovali jednotlivá vyjádření, ale tato část repliky nepřinesla pro rozhodování Ústavního soudu nic nového nad rámec toho, co již bylo obsaženo v ústavních stížnostech.

III. Hodnocení Ústavního soudu

21. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavními stížnostmi, a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

22. Ústavní soud dále přezkoumal napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že první ústavní stížnost (proti soudním rozhodnutím z řízení o nahrazení rozhodnutí) představuje zjevně neopodstatněný návrh a druhá ústavní stížnost (proti soudním rozhodnutím z řízení o náhradě škody) je důvodná.

A. Posouzení první ústavní stížnosti

23. Ústavní soud je dle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, přičemž v rámci této své pravomoci mj. rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jestliže je ústavní stížnost vedena proti rozhodnutí obecného soudu, není povinnost ústavněprávní argumentace naplněna, je-li namítána toliko věcná nesprávnost či nerespektování jednoduchého práva, neboť takovou argumentací je Ústavní soud stavěn do role pouhé další instance v soustavě obecných soudů, jíž však není. Pravomoc Ústavního soudu je totiž založena toliko k přezkumu z hlediska ústavnosti, tedy ke zkoumání, zda postupem a rozhodováním obecných soudů nebylo zasaženo do ústavně zaručených práv stěžovatele a zda lze řízení jako celek považovat za spravedlivé.

24. V jádru ústavní stížnosti vztahující se k řízení o nahrazení rozhodnutí leží výhrady stěžovatelů proti tomu, že soudy nezrušily rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12, přestože bylo prokázáno, že Z. N. uplatnil svůj restituční nárok pozdě. Stěžovatelé v ústavní stížnosti odkazují na svá základní práva, ale převážně vyjadřují nesouhlas s výsledkem sporu a polemizují s výkladem a aplikací podústavního práva, přičemž do značné míry opakují argumenty obsažené již v odvolání a dovolání. Takto pojatá ústavní stížnost staví Ústavní soud do pozice další instance obecného soudnictví, která mu zjevně nepřísluší.

25. V takových situacích Ústavní soud zasáhne pouze tehdy, pokud by závěry obecného soudu byly v extrémním nesouladu s učiněnými skutkovými zjištěními, anebo by z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývaly. Pak by bylo nutno takové rozhodnutí považovat za vydané v rozporu s ústavně zaručeným právem na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257); citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Nic takového však Ústavní soud v projednávané věci nezjistil.

26. Soudy v napadených rozhodnutích dostatečně vysvětlily, proč rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12 nemohly zrušit nebo změnit. Státní pozemkový úřad nepřiznal stěžovatelům vlastnické právo k dotčenému podílu na pozemcích jejich prababičky, protože tento restituční nárok byl již zcela vyčerpán. Rozhodnutí, kterými bylo vlastnické právo přiznáno Z. N., nabyla právní moci, a Státní pozemkový úřad se jimi tedy musel při rozhodování o nároku žalobců řídit [(srov. § 40 odst. 1 tehdy účinného zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád)]. Ani soudy nemohly rozhodnutí týkající se Z. N. změnit nebo zrušit, neboť nebyla předmětem řízení, a proto z těchto rozhodnutí při přezkumu rozhodnutí Státního pozemkového úřadu

č. j. PÚ 4392/92/12 soudy vycházely (srov. § 135 odst. 2 občanského soudního řádu). Jinými slovy, soudy se se Státním pozemkovým úřadem ztotožnily v tom, že nemohl stěžovatelům přiznat vlastnické právo k podílu již dříve přiznanému Z. N. pravomocnými rozhodnutími, která byla v danou chvíli nezměnitelná, a to i kdyby se ukázala být nesprávná.

27. Kdyby Státní pozemkový úřad nebo soudy nerespektovaly pravomocná rozhodnutí o přiznání pozemků Z. N., mohly by nepřípustně zasáhnout do jeho v dobré víře nabytých práv a právní jistoty. Ústavní soud již mnohokrát vyslovil, že princip právní

jistoty neodmyslitelně patří mezi základní atributy a základní hodnoty demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), přičemž jeho neopominutelnou součástí je i důvěra jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu. Snaha o nastolení stavu, kdy jednotlivec může důvěřovat v akty státu a v jejich věcnou správnost, je tak základním předpokladem fungování materiálního právního státu. Jinak řečeno, podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státě je princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci. Princip dobré víry přitom působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci [nález sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163), bod 32; dále srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 150/01 ze dne 9. 10. 2003 (N 117/31 SbNU 57); nález sp. zn. I. ÚS 398/04 ze dne 29. 8. 2006 (N 154/42 SbNU 257)].

28. Ostatně sami stěžovatelé si zjevně byli vědomi, že z těchto důvodů byly jejich šance na úspěch v řízení o nahrazení rozhodnutí nízké. V žalobě a odvolání v řízení o náhradě škody výslovně uvádějí, že domoci se zrušení nebo změny rozhodnutí Státního pozemkového úřadu dle jejich názoru ani nelze. I argumentace v ústavních stížnostech nasvědčuje tomu, že stěžovatelé primárně usilují o náhradu škody, nikoli o samotný úspěch v řízení o nahrazení rozhodnutí.

29. Pokud jde o předvídatelnost rozhodnutí městského soudu a Nejvyššího soudu, Ústavní soud opakovaně konstatoval, že z práva na spravedlivý proces plyne i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. Podle judikatury Ústavního soudu se o překvapivé rozhodnutí jedná mimo jiné tehdy, pokud účastníci řízení nedostanou příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů [nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23), body 14-15] nebo k odlišnému právnímu hodnocení [nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181), bod 15]. Zákaz překvapivých rozhodnutí přitom neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí [nález sp. zn. II. ÚS 2804/10 ze dne 21. 4. 2011 (N 81/61 SbNU 269); nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012 (N 8/64 SbNU 77), bod 15]. Znamená však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat [nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 42].

30. V tomto světle Ústavní soud nemůže přisvědčit tvrzení stěžovatelů, že městský soud a Nejvyšší soud v napadených rozhodnutích překvapivě použily § 21 zákona o půdě. Oba soudy totiž založily svá rozhodnutí na stejném argumentu jako obvodní soud v prvostupňovém řízení, tj. že stěžovatelům nemůže připadnout spoluvlastnický podíl, který byl pravomocně přiznán Z. N.. Oproti obvodnímu soudu vyšší soudy pouze upřesnily, jaké ustanovení zákona o půdě bylo dotčeno. Tím se však nijak nezměnil stěžejní důvod, proč nebylo žalobě vyhověno. Neobstojí přitom argumentace stěžovatelů, že Z. N. nebyl oprávněnou osobou, a § 21 zákona o půdě tudíž nebylo možné aplikovat. Soudy totiž při aplikaci tohoto ustanovení na základě pravomocných rozhodnutí presumovaly, že Z. N. svůj restituční nárok jako oprávněná osoba úspěšně uplatnil.

31. Ústavní soud tedy v postupu obecných soudů v řízení o nahrazení rozhodnutí neshledal žádná pochybení, jež by měla ústavněprávní rozměr.

B. Posouzení druhé ústavní stížnosti

a. Obecné principy

32. Řízení o náhradě škody, jehož se týká druhá ústavní stížnost, úzce souvisí s restitučním řízením, neboť právě v něm bylo vydáno rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12, jímž měla stěžovatelům vzniknout tvrzená škoda. Ústavní soud proto předesílá, že dle jeho dlouhodobé judikatury jsou restituční věci svou povahou specifické. Restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd spočívajících v porušování obecně uznávaných lidských práv a svobod ze strany státu. Stát a jeho orgány jsou tedy povinny postupovat v těchto řízeních v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma na základních lidských právech a svobodách má být alespoň částečně kompenzována. Proto je namístě přistupovat k věci tak, aby nedocházelo k nevstřícnému, formalistickému přístupu soudu, který hrozí případnou další křivdou. Restituční nároky jsou nároky mimořádnými, a to do té míry, že to odůvodňuje i mimořádný postup soudů [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1688/09 ze dne 29. 10. 2009 (N 229/55 SbNU 155); nález sp. zn. IV. ÚS 6/95 ze dne 26. 6. 1995 (N 37/3 SbNU 271)]. Při aplikaci restitučních zákonů není možno postupovat příliš restriktivně, resp. formalisticky, ale naopak je nutno používat je velmi citlivě, vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu a zejména citovaný smysl a účel zákona [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 38/02 ze dne 24. 3. 2004 (N 43/32 SbNU 413); nález sp. zn. I. ÚS 2578/10 ze dne 14. 11. 2013 (N 188/71 SbNU 24)]. Zároveň se při výkladu právních předpisů v restitučních věcech uplatňuje zásada in favorem restitutionis [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1920/20 ze dne 25. 1. 2021; nález sp. zn. I. ÚS 1404/13 ze dne 14. 5. 2014 (N 96/73 SbNU 581)]. V tomto světle je tedy třeba nahlížet také na případ stěžovatelů.

33. V otázce odpovědnosti státu za škodu, která je jádrem ústavní stížnosti, je třeba vycházet z čl. 36 odst. 3 Listiny, podle něhož má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu je nárok na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny ústavně zaručeným základním právem [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.); nález sp. zn. IV. ÚS 3163/15 ze dne 19. 4. 2016 (N 69/81 SbNU 233), bod 10].

34. V souladu s čl. 36 odst. 4 Listiny upravuje podrobnosti a podmínky pro uplatnění tohoto základního práva zákon č. 82/1998 Sb. Ústavní soud se ve své judikaturní praxi opakovaně zabývá rozhodováním obecných soudů o nárocích podle tohoto zákona, přičemž pravidelně konstatuje, že plně respektuje pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22; nález sp. zn. II. ÚS 3625/17 ze dne 8. 10. 2018, bod 19]. Zároveň však Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona č. 82/1998 Sb. obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdnění dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona č. 82/1998 Sb. nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny. Podle zákona č. 82/1998 Sb. je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat pod čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU

459), bod 15; nález sp. zn. II. ÚS 1534/18 ze dne 13. 6. 2019 (N 113/94 SbNU 346), bod 27].

35. Podstata projednávané věci tak spočívá v posouzení, zda obecné soudy v napadených rozhodnutích z řízení o náhradě škody interpretovaly zákon č. 82/1998 Sb. v duchu ústavních imperativů zakotvených v čl. 36 odst. 3 Listiny.

36. Soudy v napadených rozhodnutích vycházely ze svého dlouhodobě zastávaného výkladu, že (zjednodušeně řečeno) odpovědnost státu za škodu z titulu nesprávného úředního postupu nepřipadá v úvahu, jestliže bylo ve věci vydáno rozhodnutí, v jehož obsahu se bezprostředně odrazila tvrzená pochybení. V takovém případě může vzniknout jedině odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím. Proti takto vymezenému rozdílu mezi nesprávným úředním postupem a nezákonným rozhodnutím Ústavní soud obecně nemá námitek [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 99/07 ze dne 7. 10. 2008 (N 165/51 SbNU 43), bod 25; nález sp. zn. III. ÚS 3057/13 ze dne
37.
22. 10. 2015 (N 188/79 SbNU 131), bod 19].

37. Dále soudy v napadených rozhodnutích bezvýhradně trvaly na tom, že pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím musí být dané rozhodnutí změněno nebo zrušeno. S tímto názorem se Ústavní soud nemůže ztotožnit. Je pravdou, že v souladu se zásadou presumpce správnosti rozhodnutí a zněním § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je podmínka změny nebo zrušení nezákonného rozhodnutí zásadně vyžadována. Nicméně Ústavní soud již opakovaně dovodil, že tomu tak nemusí být vždy. V souladu s výše uvedenými obecnými principy vycházejícími z čl. 36 odst. 3 Listiny ve své judikatuře prosazuje materiální náhled na splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu a v konkrétních odůvodněných případech připouští, že dotčené rozhodnutí nemusí být zrušeno nebo změněno [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1534/18 ze dne 13. 6. 2019 (N 113/94 SbNU 346); nález sp. zn. III. ÚS 2201/10 ze dne 11. 4. 2013 (N 53/69 SbNU 73); nález sp. zn. II. ÚS 2159/11 ze dne 23. 2. 2012 (N 39/64 SbNU 455)].

38. Důležitým příkladem je v tomto směru především nález sp. zn. II. ÚS 1774/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 155/54 SbNU 17). V něm šlo o situaci stěžovatele, kterému bylo vydáno stavební povolení ke zřízení energetického vodního díla, jehož faktická realizace však byla dalším postupem Ministerstva životního prostředí znemožněna. Nezákonné rozhodnutí zde představovalo stavební povolení, které stěžovatel v době jeho vydání neměl důvod zpochybňovat. Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatel se mohl po státu domáhat náhrady škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny, neboť je "nepřijatelné, aby obecné soudy na jedné straně - čistě na základě vlastního (byť dlouhodobě zastávaného) výkladu - vyloučily podřaditelnost tvrzených pochybení pod legislativní označení ‚nesprávný úřední postup' z důvodu, že tento postup směřoval k vydání rozhodnutí, a současně na straně druhé konstatovaly, že o nezákonné rozhodnutí jít nemůže, neboť nebylo - formálně - zrušeno ani změněno". Z tohoto nálezu vyplývá, že skrze argumentaci zákonnou úpravou nelze popřít či omezit základní právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu či jiného orgánu veřejné moci zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny, tudíž je možno se podle čl. 36 odst. 3 Listiny náhrady škody vůči státu domáhat i v případě, kdy nedošlo ke zrušení nebo změně původního pravomocného rozhodnutí, ale jeho nezákonnost byla konstatována v jiném rozhodnutí státního orgánu a poškozený ji nezavinil. Týž názor potvrzuje i odborná literatura (srov. SIMON. P.: Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci, Praha: C. H. Beck, 2019, s. 111).

39. Nutno uznat, že zmíněná judikatura není bezbřehá. Představuje pouze výjimku z pravidla, která reaguje na specifické případy, kdy by se požadavek na zrušení nezákonného rozhodnutí jevil jako nepřiměřeně formalistický a fakticky by vylučoval odpovědnost státu za škodu. Určitý limit je možné spatřovat zejména v požadavku, aby žadatelé o náhradu škodu nejdříve vyčerpali prostředky k ochraně svého práva, jejichž využitím by mohli předejít vzniku tvrzené škody [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1534/18 ze dne 13. 6. 2019 (N 113/94 SbNU 346); usnesení sp. zn. III. ÚS 3326/19 ze dne 31. 3. 2020]. Právo na náhradu škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny nicméně nelze podmiňovat vyčerpáním opravných prostředků, které by nemohly vést k účinné nápravě nebo by mohly vést ke zhoršení právního postavení jednotlivce [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1667/12 ze dne 11. 3. 2014 (N 30/72 SbNU 347)].

40. Pro úplnost Ústavní soud rovněž dodává, že možnost odpovědnosti státu za škodu i bez zrušení nebo změny nezákonného rozhodnutí ve své judikatuře opakovaně připustil i Nejvyšší soud (srov. např. rozsudek sp. zn. 28 Cdo 2150/2012 ze dne 17. 9. 2014, usnesení sp. zn. 28 Cdo 4158/2009 ze dne 13. 7. 2011, rozsudek sp. zn. 30 Cdo 443/2013 ze dne 24. 7. 2013).

b. Aplikace na případ stěžovatelů

41. Z uvedených obecných principů je zřejmé, že existují výjimečné situace, kdy může podle čl. 36 odst. 3 Listiny vzniknout odpovědnost státu za škodu způsobenou rozhodnutím, které nebylo formálně zrušeno nebo změněno. Právě o takovou situaci jde podle Ústavního soudu i v projednávané věci.

42. V případě stěžovatelů není pochyb o tom, že Státní pozemkový úřad nezákonně přiznal dotčený podíl na pozemcích prababičky stěžovatelů Z. N., ačkoli ten uplatnil svůj restituční nárok až po uplynutí prekluzivní lhůty dle zákona o půdě. Tuto skutečnost na základě provedeného dokazování konstatoval Obvodní soud pro Prahu 9 v řízení o nahrazení rozhodnutí (viz bod 30 rozsudku č. j. 9 C 82/2015-146). Vyplývá rovněž z rozhodnutí, kterými bylo ve vztahu k jiným pozemkům stanoveno, že Z. N. není z důvodu pozdního uplatnění restitučního nároku jejich vlastníkem. Svou chybu dokonce opakovaně přiznal Státní pozemkový úřad – nejdříve v řízení o nahrazení rozhodnutí a poté opět ve vyjádření pro Ústavní soud – a vysvětlil, že rozhodnutí ve prospěch Z. N. týkající se dotčeného podílu po prababičce stěžovatelů nebyla (na rozdíl od jiných podobných rozhodnutí týkajících se Z. N.) zrušena jen proto, že kvůli uplynutí příslušných lhůt již nebyl možný jejich přezkum.

43. Z napadených rozhodnutí a spisové dokumentace Ústavní soud nezjistil, že by nezákonnost stěžovatelé zavinili nebo k ní svým jednáním jakkoli přispěli. Zároveň se proti ní snažili bránit v řízení o nahrazení rozhodnutí i v řízení o náhradě škody. V případě takto jasného pochybení Státního pozemkového úřadu by se jevilo krajně nespravedlivé, kdyby stěžovatelé neměli žádnou možnost domoci se náhrady škody.

44. Obecné soudy přesto svá rozhodnutí formalisticky postavily na tom, že v případě stěžovatelů se nemůže jednat o nesprávný úřední postup, ale zároveň není možné stěžovatelům přiznat náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím, protože nebylo zrušeno nebo změněno. Soudy tak zahnaly stěžovatele do slepé uličky a prakticky jim znemožnily domáhat se náhrady škody. Dostatečně se nezabývaly výše rozebranými okolnostmi a právními úvahami, které by mohly vést k náhradě škody i bez zrušení nebo

změny nezákonného rozhodnutí, přestože stěžovatelé opakovaně namítali nutnost hodnotit splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu materiálně. Soudy se pouze letmo dotkly nálezu sp. zn. II. ÚS 1774/08 s tím, že je nepoužitelný vzhledem k odlišným skutkovým okolnostem, ale k tomuto závěru neposkytly přesvědčivé zdůvodnění.

45. V této souvislosti se argumenty soudů v řízení o náhradě škody týkají právních prostředků ochrany, které měli stěžovatelé k dispozici. Soudy se snaží nepřiznání náhrady škody ospravedlnit tím, že se stěžovatelé nebránili správným způsobem. Tento přístup však Ústavní soud považuje v projednávaném případě za nepřípustný.

46. Obvodní soud například uvedl, že prostředkem přezkumu rozhodnutí Státního pozemkového úřadu byla žaloba podle části páté občanského soudního řádu. Tu stěžovatelé využili, ale nemohla vést k účinné nápravě, jak Ústavní soud vysvětlil výše při posouzení první ústavní stížnosti. Městský soud navrhl, že stěžovatelé měli napadnout rozhodnutí, v nichž bylo vyhověno jiné části jejich restitučního nároku. Stěžovatelé však neměli důvod bránit se proti rozhodnutím vydaným v jejich prospěch a ani to po nich nelze požadovat. Jako další varianta, kterou zřejmě naznačuje Nejvyšší soud ve svém vyjádření, se nabízí to, že by stěžovatelé napadli žalobou podle části páté občanského soudního řádu přímo rozhodnutí týkající se Z. N.. Právě jimi totiž byla založena původní nezákonnost, která se poté zprostředkovaně projevila i v rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12. Tato rozhodnutí nicméně nebyla stěžovatelům doručována, protože byla vydána v řízení, jehož nebyli účastníky. V době, kdy ještě bylo možné podat žalobu, tedy stěžovatelé o existenci a obsahu rozhodnutí ohledně restitučního nároku Z. N. nemuseli vůbec vědět. (Tomu ostatně nasvědčuje i vyjádření Krajského pozemkového úřadu pro Středočeský kraj a hl. m. Prahu, popsané v bodě 19 výše.) Byl to tedy stát, který nastavil restituční procesy tak, že bylo možné rozhodovat o restitučních nárocích ke stejným pozemkům v několika samostatných řízeních.

47. Jestliže existoval alternativní procesní postup, jak se stěžovatelé mohli reálně domoci zrušení nezákonného rozhodnutí, soudy jej nepředložily. Nelze tak vinit stěžovatele za to, že jej nenašli oni, ačkoli k obraně svých práv rozhodně nepřistupovali liknavě. To platí především proto, že jde o restituční věc, v níž není na místě přísně prosazovat zásadu vigilantibus iura scripta sunt, ale naopak je třeba na případná procesní pochybení stěžovatelů nahlížet mírněji. Složitost systému restitucí jde navíc na vrub státu, který by z ní neměl těžit tím, že se díky ní bude vyhýbat své odpovědnosti za nesprávný úřední postup či nezákonné rozhodnutí. S přihlédnutím ke všem těmto okolnostem považuje Ústavní soud z pohledu vyčerpání opravných prostředků za dostačující, že stěžovatelé napadli (i když neúspěšně) rozhodnutí Státního pozemkového úřadu č. j. PÚ 4392/92/12, jehož obsah byl nevyhnutelně předurčen předcházejícími nezákonnými rozhodnutími týkajícími se M. M.

48. tedy shrnuje, že **skrze argumentaci zákonnou úpravou nelze popřít či omezit základní právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu či jiného orgánu veřejné moci zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny tedy může vzniknout odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, přestože toto rozhodnutí nebylo formálně zrušeno nebo změněno, jestliže o restitučním nároku stěžovatelů bylo rozhodnuto negativně jen proto, že Státní pozemkový úřad ve zjevném rozporu se zákonem přiznal předmětné pozemky někomu jinému, přičemž toto pochybení i sám uznal. To platí za předpokladu, že stěžovatelé nezákonnost nezavinili a že po nich nelze, i s ohledem na specifický**

charakter restitučních věcí, rozumně požadovat, aby uplatnili jiné opravné prostředky, než jaké zvolili.

49. Jelikož soudy v napadených rozhodnutích zjevně přehlížely skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu v materiálním slova smyslu a současně interpretovaly zákon č. 82/1998 Sb. způsobem, jenž přiznání náhrady škody fakticky vylučuje, postupovaly v rozporu s čl. 36 odst. 3 Listiny.

c. Obiter dictum

50. Shledaný zásah do práv stěžovatelů vede sám o sobě k nutnosti zrušit napadená rozhodnutí vydaná v řízení o náhradě škody, a Ústavní soud se již proto nebude podrobně zabývat námitkami ohledně § 21 zákona o půdě. Obecné soudy budou mít prostor se znovu zabývat aplikací tohoto ustanovení a vypořádat se s argumenty stěžovatelů, díky čemuž odpadá problém s případnou překvapivostí rozhodnutí.

51. Toliko jako obiter dictum Ústavní soud podotýká, že právní otázku předestřenou stěžovateli nepovažuje za vyřešenou. Ustanovení § 21 zákona o půdě stanoví, že je-li oprávněných osob více a nárok na vydání uplatní jen některé z nich, vydá se jim věc celá. Jinými slovy, pokud některá z oprávněných osob nárok neuplatní, připadne její podíl věci ostatním oprávněným osobám. Ústavní soud si je rovněž vědom judikatury, podle níž se § 21 zákona o půdě nepoužije, jestliže oprávněná osoba nárok uplatnila, byť neúspěšně [viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 130/2015 ze dne 17. 3. 2015; nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1550/13 ze dne 13. 5. 2014 (N 92/73 SbNU 537)]. V případě stěžovatelů však Ústavní soud spatřuje otázku ještě trochu jinou, tj. zda se § 21 zákona o půdě použije v situaci, kdy Z. N. nárok uplatnil až po uplynutí zákonné prekluzivní lhůty (tedy po zániku nároku). Není jednoznačné, zda na tuto situaci nelze nahlížet podobně, jako by Z. N. nárok neuplatnil vůbec. Takto si ustanovení § 21 zákona o půdě zjevně vyložil Státní pozemkový úřad, který na jeho základě po zrušení některých rozhodnutí týkajících se Z. N. přiznal uvolněné podíly ostatním oprávněným osobám (včetně stěžovatelů).

52. Není úkolem Ústavního soudu, aby nyní § 21 zákona o půdě vykládal, neboť k tomu jsou povolány obecné soudy. Považuje ale za vhodné objasnit, že odpověď na nastíněnou výkladovou otázku nedává citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1550/13, odkaz na nějž se objevil v napadených rozhodnutích. Tento nález se totiž týkal situace, kdy nárok uplatněný oprávněnou osobou byl neúspěšný z důvodů závisejících na jeho věcném posouzení. Bude tedy na obecných soudech, aby rozvedly, jak se § 21 zákona o půdě aplikuje v případě restitučního nároku neúspěšného kvůli zmeškání příslušné lhůty.

C. Závěr

53. Z výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími vydanými v řízení o náhradě škody bylo porušeno základní právo stěžovatelů garantované čl. 36 odst. 3 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a tato rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil. Ústavní stížnost proti soudním rozhodnutím vydaným v řízení o nahrazení rozhodnutí naopak odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 3. června 2021

Ludvík David, v. r. předseda senátu

Za správnost vyhotovení:
O. S.